

LBRIS

We know
books

Iurie
Colesnic

GHEORGHE
BEZVICONI,
UN ARISTOCRAT
AL ISTORIEI

CARTIER

Prefață	9
Istoria ca destin	9
Nebănuita cronică a unei vieți	11
1910	13
Tatăl, Gavriil Bezikonnii	14
Mama, Sofia Bezikonnii	19
Nepoata lui Gheorghe Bezikonci, Elena Uță-Chelaru	24
Soția, Tatiana Bezikonci, muza istoricului	32
Prietenii din copilărie	41
Personalități care l-au format ca cercetător	43
Leon Donici	43
Iosif Parhomovici	45
Vladimir Nazimco	46
Gheorghe Dimitrievici Ermolinski	48
Dimitrie Mihailovici Hasnaș	48
Nicolae N. Tolmacevski	50
Artur Gorovei	53
Victor Adiasevici	55
Manuil Poleac	56
1917	57
Debutul în arena publicistică	59
Un exponent al presei ruse din Basarabia – Marc Bialkowski	62
1930	64
1931	64
1932	64
1933	67
Ultimul și unicul mitropolit român al Transnistriei – Visarion Puiu	70
1934	75
1935	78
1936	80
1937	81
1938	86
1939	91
1940	92
Figuri basarabene în roluri de consultanți	101
Victor Catargi	101
Melania Greceanu	102
Alexandru Donici, antropolog	103
Aurel George Stino	105
1941	109
1942	116
1943	122
1944	129
1945	130
1946	132
1947	132
1948	136
1949	142
1950	143
1951	143
1952	144
1953	151

1954	151	1964	180
1956	153	1965	181
1957	153	1966	184
Dor de Chișinău, dor de Basarabia	157	1967	204
Gheorghe Bogaci	157	1968	205
1958	161	1969	205
Ion Osadcenco – istoric literar, profesor și decan	162	1973	214
Alexandru Kidel	166	1974	216
1959	169	1975	217
1960	175	1976	218
1961	175	1982	223
1962	177	1984	223
1963	180	<i>Indice de nume</i>	231

Nebănuita cronică a unei vieți

Biografia lui Gheorghe Bezviconi este unică, instructivă, ilustrativă și tragică. El mărturisea într-o scrisoare:

„Apropo, am mai aflat un lucru curios cum că aș fi «de origine princiară»... E și asta o metodă de luptă secretă. Ba m-au făcut «albgardist» la vârsta de 7 ani,

Gheorghe Bezviconi în tinerețe

ba l-au ridicat pe taică-meu în gradul de amiral. Acum îmi dau... titlul de cneaz. Ce splendoare! Am răspuns, desigur, făcând trimitere la unchiul meu, prietenul lui V.G. Korolenko, și la casa-muzeu de la Sorocinți, unde dânsul a fost împușcat de către denikiniști. În fine, la ce bun atâta vorbă”.

(Serghei Fomin, *Lunga căle a revenirii// „Nistru”, 1989, nr. 2, p. 88.*)

Gheorghe Bezviconi a fost mereu în văzul tuturor, dar a dispărut din lumea noastră, în 1966, aproape anonim. Pe când odinioară, în interbelic, marele istoric Nicolae Iorga scria:

„...Gheorghe Bezviconi merită nu numai laude, dar și admirație. Îndrăgostit de trecutul Moldovei, acest basarabean, aparținând unei familii distinse și cu trecut în viața provinciei de peste Prut, scoate o excelentă revistă în Chișinăul atât de înstrăinat...”.

(Dl. prof. N. Iorga despre opera noastră//„Din trecutul nostru”, 1936, nr. 31-34 (aprilie-iulie), p. 58-60.)

Printre istoricii de ieri și de azi, Gheorghe Bezviconi nu are asemănare. Deși n-a reușit să ducă la bun sfârșit nici studiile liceale, a demonstrat în nenumărate rânduri că știe istorie, cunoaște amănunte care ar face onoare oricărui licențiat universitar ori chiar doctor habilitat.

Cărțile scrise de el au avut un impact neașteptat. Astfel, lucrările despre relațiile româno-ruse și româno-sovietice au contribuit la evacuarea trupelor sovietice de pe teritoriul României, fiind considerate de savanții sovietici drept contribuții de netăgăduit la prietenia româno-sovietică.

Pe când el, autorul, vedea în ele doar o legătură istorică firească, în virtutea unor circumstanțe impuse de destin. Fostul lui colaborator la revista „Din trecutul nostru” între anii 1937 și 1939, poetul Sergiu Matei Nica, în *Jurnalul unui basarabean refugiat peste Prut, 1968-1973* (Editura Academiei Române și Editura Istros a Muzeului Brăilei „Carol I”, București-Brăila, 2020, p. 110-115), îl portretează în două ipostaze, una, interbelică, la Chișinău și alta, postbelică, la București, portrete în care se citește toată drama acestui istoric:

„În fiecare seară, la orele cinci spre seară, ieșea pe stradă. Voluminos, volubil, cu frizura prusacă și ținuta elegantă căutată, cu bastonul rotund prins la antebrațul stâng ca o mascotă de ritual, Gheorghe Gabriel (Gavriil) Bezviconi o lua pe strada Alexandru cel Bun de la biserica Ciuflea, în apropierea căreia locuia, și se apropia de centrul Chișinăului. Era imposibil să nu-l întâlnească pe Costea, fiul marelui latifundiar Leonard, sau pe fostul «sovetic» (consilier – n.n.) Chirilov, sau pe Vladimir Cristi, fiul primarului municipal de atunci, sau pe profesorul Iosef Nica de la gimnaziul de pe strada General Berthelot, sau pe profesorul Teofil Știrbu, de la Liceul Comercial. În lunga plimbare, care începea de obicei de pe la Covalschi, se prelungea până la Teatrul Național, apoi se întorcea pe lângă str. Universității, statuia lui Ștefan cel Mare, str. Pușkin, str. Sinadino, până la str. Mihai Viteazu, discuta cu competență și premeditată emfază arbori genealogici și descoperiri istorice în fiecare seară cu alt prieten. Gesticula solemn, vorbea curgător, indiferent față de gramatică și de accentul prototipic, asculta surescitat contrazicerile, profilându-și un zâmbet caduc, și nu intra prin restaurante, bodegi sau cafenele. Făcea parte din pitorescul capitalei Basarabiei a anilor 1935-1940, când l-am cunoscut și eu mai bine. Puritan

prin timiditate, probabil, roșea când se întâlnea cu femeile, pe care le acompania stângaci cu atenție și griji exagerate. Când l-am cunoscut, la o întrunire a Societății Scriitorilor Basarabeni, de sub președinția lui Pan Halippa, avea în jurul a treizeci de ani, reprezentând un nume notoriu în publicistica românească. A fost un autodidact parcimonios, format la școala propriilor extravagante, și niciodată n-am înțeles de ce cu atâtea lucrări publicate nu și-a luat o licență. Descendent al unei familii din marea nobilime basarabeană (tatăl său, Gabriel Bezviconi, a fost mareșal al nobilimii dintre Prut și Nistru în ultimul deceniu al secolului al XIX-lea. – Autorul greșește, căci Gavriil Bezviconi n-a fost mareșal al nobilimii – n.n.), s-a ocupat de istoria acestei nobilimi, de care era legată și istoria provinciei basarabene. Avea o antipatie instinctivă față de pedanteria universitară și prelegerea uscată și infatuată. Credea – a spus-o nu o dată – că ceremonialul academic, care-ți conferă autoritate și blazon, nu justifică adesea incompetența și impostura, că, decât să spui lucruri mici de la înălțimea unei catedre universitare, mai bine să rostești lucruri mari de la tribuna fără grandoare artificială a unei provincii”.

(p. 110-111)

Și peste ani s-au revăzut la București, în Republica Populară România, într-un alt regim politic:

„Toate argumentele lui pentru românitatea Basarabiei se transformaseră în acuzații grele, toată arhiva lui cu privire la nobilimea basarabeană devenise corp delict, iar descendența lui aristocratică – un bun prilej de prigoană și de umilință. I s-au răstălmăcit afirmațiile, i s-au folosit lucrările fără să i se menționeze cel puțin numele, i s-au înstrăinat documente fără să i se dea vreun răspuns, i s-au furat manuscrise fără să-i deie cineva socoteală, i se disprețuiau contribuțiile anterioare, deși profitorii noului regim, datorită materialului lucrat de el și cotropit de ei, își puneau temelii viitoarelor catedre universitare.

Împilat, răvășit și dezorientat, Bezviconi a încercat să se sinucidă prin 1953 (1952 – n.n.), neputând suporta atâta samavolnicie și antiumanitate.

În 1956 l-am întâlnit la Cimitirul Bellu, unde fusese numit paznic al mormintelor istorice, cu un

salariu de 430 de lei pe lună. Vorbea dezarticulat și cu indignare reținută despre mărînimia Patriei-Mame și despre ferocitatea «otrepelor morale» promovate de un «regim condus de pușcăriași». Nu mai rămăsese nimic din orgoliul de odinioară, devenise mai mic și la statură și, deși nu spunea, se putea înțelege că voia să demonstreze, pentru ultima dată, că, pentru tot binele ce l-a făcut Țării Românești, a fost stigmatizat cu ingratitude și suferință și că, în cazul lui, s-a manifestat aceeași antipatie oportunistă față de valorile neamului, care i-a transformat azi pe români în slugi schingiuite ale celor cocoțați la conducerea țării, reprezentați de cozile de topor proletare!

Peste câțiva ani, Bezviconi a murit bolnav, necunoscut și încă tânăr...".

(p. 115)

Gheorghe Bezviconi, fiind un ziarist autodidact, a scris în trei limbi – română, franceză și rusă – atât de bine, încât îi recunoști stilul numai după pauzele pe care le face pentru a-și trage respirația înainte de a-ți comunica torente de noi detalii, fapte și evenimente. Iar siguranța și eleganța frazei te captivează de la primele cuvinte.

Multă lume e pasionată de istorie, preferă să răscolească trecutul, dar prea puțini sunt aceia care și-ar consacra o jumătate de viață, așa ca Gheorghe Bezviconi, pentru a reconstitui aburul trecutului și a trăi clipele astrale între eroii vremurilor de odinioară.

A scris istorie, a trăit pentru istorie și a rămas în Istorie.

El este, fără îndoială, ultimul romantic al istoriei basarabene.

1910

Gheorghe Bezviconi s-a născut la 14 aprilie 1910 în orașelul Jitomîr din Ucraina.

Părinții săi, Gavriil și Sofia Bezvikonni, erau disperați din cauza că doi dintre copiii născuți la Chișinău mai înainte, au decedat și,

la sfatul unor cunoștințe apropiate familiei, au decis să schimbe orașul unde urma să se nască viitorul copil. În acele vremuri, era în vogă o astfel de superstiție. Astfel, orașul de naștere al mamei sale, Sofia, a devenit și urbea în care s-a născut Gheorghe Bezviconi.

Tatiana Bezviconi, soția lui, într-o *Biografie* scrisă postum, nota: „Gheorghe Bezviconi spunea: două orașe pot pretinde că îmi sunt natale. Trebuia să mă nasc la Chișinău, totul era pregătit pentru acest mare eveniment. Dar a survenit moartea tragică a doi frați mai mari și mama, disperată, a părăsit Chișinăul, unde totul îi aducea aminte de copiii pierduți. A plecat deci la Jitomîr, la rude, și acolo, într-o zi senină de primăvară, a văzut lumina zilei micul Jorj. Cel mai mic din familie, singura lui soră fiind cu patru ani mai mare”.

La Chișinău a sosit abia peste o lună, dar sufletește a fost legat de el pentru toată viața:

„Am crescut în parohia bisericii Sfântului Teodor Tiron, denumită după ctitor – «Ciufli», la Chișinău. Când s-au împlinit 75 de ani de la zidirea sfântului locaș, la 1934, i-am dedicat o modestă schiță istorică – prinos de recunoștință pentru creșterea creștinească ce mi s-a dat acolo. Cercetând pe parohii bisericii, am dat peste protoiereul Petre Donici, bunicul scriitorului nostru (Leon Donici – n.n.). Era al doilea preot al acestei biserici, păstorind acolo între anii 1863-1885 și lăsând o amintire din cele mai frumoase în dezvoltarea spirituală a enoriașilor și în viața națională a seminariștilor din Chișinău, care – după cum îmi povestea istoricul bisericii basarabene, bunul meu îndrumător Nicolae Popovschi – se strângeau în casa preotului Donici, unde trăiau clipe de înaltă avântare naționalistă”.

(Nicolae Popovschi, *Din negura trecutului*, «Viața Basarabiei», IV, 1942, p. 239. Gheorghe Bezviconi, „Leon Donici”, București, 1943, p. 4.)

Tatăl, Gavriil Bezvikonniî

Arborele genealogic al viitorului heraldist Gheorghe Bezviconi este destul de ramificat și întocmit cu mare pasiune, fiind prezentat în cartea sa, „Boierimea Moldovei dintre Prut și Nistru” (București, 1943, vol. II). La paginile 181-182 găsim informații genealogice despre familia tatălui său:

„II. Bezviconi (Bezvikonniî, Bezvekonniî), ucraineni din Sorocinți (Poltava), urmașii colonelului Adam Bogusz, nobil polon al blazonului «Polkozic»; căsătorit cu o fată din cazaci și exilat în Ucraina, și-a zidit o casă, în stradă «fără ferestre» – «Bezvikon» (Notă din arhiva istoricului A.A. Skalkovski. Com. de arhivarul Eugen Mih. Ivanov).

III. Nepotul său, Grigore Ieremia, adversar al hatmanului Mazepa, la 1710 sutaș de Sorocinți al regimentului Mirgorodului (Certificatul nr. 1008, 25 august 1786, al judecătoriei din Mirgorod); se zice că fata sutașului a inspirat legenda din *Noaptea de mai* a lui Gogol (născut la Sorocinți).

IV. Fiul său, Matei, a făcut parte din tovărășia nobilă a regimentului Mirgorodului (Certificatul nr. 2919, 6 octombrie 1786, al judecătoriei din Mirgorod).

V. Fiul lui Matei, Anton, născut la 1718, moșier, «tovarăș znacikovîi» (1776), apoi – «tovarăș de armată» (1784) (Certificatul de retragere, nr. 276, 29 februarie 1784, iscălit de feldmareșalul conte Rumianțev). La 24 octombrie 1792, a obținut diploma de nobil a Comisiei Nobilimii din Kiev, fiind înscris la 29 mai 1798, în cartea II a Guvernământului general al Kievului (Extrasul nr. 975, 30 octombrie 1868 al Arhivei Adunării Deputaților Nobilimii din Poltava. Originalul din 1798, iscălit de mareșalul Ioan Cerniș. La descendența care urmează, sunt alăturate și actele de naștere).

VI. Fiul său, Simion, născut la 1766, sutaș-hatman, răsculat împotriva desființării privilegiilor căzăcești, deportat. Căsătorit cu Iuliana Kvitka.

VII. Fiul lui Simion, Grigore, născut la 1792, funcționar, decorat cu Ordinul Sf. Ana, gr. IV (1845). Căsătorit cu nepoata maiorului Mark Kozimenko.

VIII. Fiul lui Grigore, Andrei (1828-1868), moșier, căsătorit cu Elena Prokopie Ulizko (în prima căsătorie, măritată cu Andrei Ulizko; un fiu: Daniil. Mama ei, născută Timcenko).

IX. Copiii lui Andrei:

1. Anastasia, măritată Mihailov (fiul ei, dr. Leonida, absolvent al liceului din Comrat, fruntaș al Ucrainei).

2. Grigore (numeroși urmași) (prietenul scriitorului VI. Korolenko. Gavriil Bezviconi, *op. cit.*, p. 9).

3. Gavriil, născut la 24 martie 1860 la Sorocinți, decedat la 30 aprilie 1937 la Chișinău. Studii la pensionul nobilimii din Poltava și la Institutul din Gluhov. Funcționar la căile ferate din Harkov (1880-1888). Șef de control al Navigației pe Marea Neagră la Odessa, agent principal la Ismail (1896), inspector g-I și organizator al navigației din Basarabia (Marea Neagră, Dunăre, Prut și Nistru), publicist economist, pionier al cooperăției, episcop de onoare al Uniunii soc. de credit din Sudul Basarabiei (1912), director onorar în Comitetul episcopiei închisorilor, ajutor al amiralului M. Vesiolkin – șeful Expediției cu însărcinări speciale de pe frontul Dunării (1914-1916), președinte de onoare al asoc. «Înțelegera» a ofițerilor de rezervă (1918) etc. («Din trecutul nostru», 9-10, 1934; *Amintiri*, VIII-IX, 1939; Discursul la înmormântarea lui G.B., de Pan. Halippa, în *Progresul*, București, 15 mai 1937; *Amintiri*, de G. Madan, M.E. Poncet ș. a. în «Din trecutul nostru», 9-10, 1934, pp. 35-39; 40-45, 1937, pp. 1, 79-80; *Amintiri*, de C. Malanețki, în *Bugeacul*, Bolgrad, I-III, 1940, pp. 38-41. *Necrologuri*, în toate ziarele din mai 1937).

Căsătorit: a) Alexandrina Alexe Turcianinov (1860-1903), moșierită din Harkov; și b) Sofia Pigulevski (născută la 20 martie 1876 la Jitomir, decedată la 2 aprilie 1934 la Chișinău, doctorandă în litere la Petersburg și Paris, fiica dr. Leon Leonte Pigulevski, premiat al Academiei Militare de Medicină din Petersburg, medic-șef al Voliniei, publicist-pedagog, consilier de stat efectiv. Căsătorit cu marea moșierită Varvara, văduva lui Victor Dulin, fata lui Alexe Gurja, proprietar al lacurilor sărate (vezi note la familia Apostol, partea III, 5); mama Varvarei, născută Horvat, iar mama dr. Leon Pigulevski, născută Serno-Solovievici.

Revista «Din trecutul nostru» și întreaga noastră operă este dedicată memoriei Sofiei Bezviconi. A se vedea «Din trecutul nostru», 7-8, 1934, pp. 1-3; 11-12, 1934, p. 27 (fragment reprodus în *Gazeta Femeii* din București); 36-39, 1936, p. 127; și I-IV, 1939, p. 10 (articol semnat de regretata Maria Baiulescu, președinta Federației Uniunilor femeilor române).

X. Copiii lui Gavriil: căsătoria I:

1. Olga (+20.11.1940, în Iugoslavia), crescută la Ne-tre-Dame de Sion din Galați, soră de caritate decorată în război, măritată cu Victor Al. Ostrowski (+1920), colonel, apoi – cu ofițerul superior Alexe Gerngross, fiul distinsului general din războiul japonez.

2. Valerian, locotenent de cavalerie, decorat cu crucea Sf. Gheorghe și un ordin românesc; sportsman (un fiu: Gavriil).

3. Nicolae, locotenent de artilerie, ucis în războiul împotriva bolșevicilor.

Căsătoria II: Gavriil (+); Sofia, prof. G. Uță (Tecuci); Xenia (+) și Gheorghe (autorul)."

Ca orișicare genealogist de vocație, Gheorghe Bezviconi deținea documente autentice cu privire la arborele său genealogic. Despre acest fapt el i-a comunicat prietenului său din Chișinău Alex. Kidel, și savantului ucrainean A.I. Beletki, din Kiev.

Tatăl scriitorului, Gavriil Bezvikonniî, rămas orfan de mic copil, a învățat la un colegiu pentru nobili, apoi la un institut din Gluhov. Sub protecția rudei sale, șambelanul M.N. Alferaki, a fost numit ca inspector-șef al navigației ruse pe Marea Neagră. În 1896 s-a mutat la Ismail, unde s-a ocupat de organizarea navigației pe Dunăre și pe Prut. Ziarele odesite, din acea vreme, au găzduit zeci de articole semnate de harnicul funcționar. Cred că anume pasiunea pentru scris i-a fost inoculată lui Gheorghe Bezviconi de tatăl său, precum și dragostea pentru stea frumoasă a sudului basarabean.

Gavriil Bezvikonniî a participat la Primul Război Mondial, a organizat *Societatea foștilor ofițeri de război*, dar statul român n-a dorit să-i recunoască meritele, refuzând să-i dea o pensie onorabilă. Despre aceasta a vorbit cu regret Pan Halippa la mormântul lui Gavriil Bezvikonniî, care s-a stins din viață la 30 aprilie 1937, fiind înmormântat la Chișinău.

El a scris frumoase și foarte importante pagini de memorii, care au apărut postum în

Gavriil Bezvikonniî, pe când era funcționar

revista „Din trecutul nostru” (august-septembrie 1939) cu titlul „Patruzeci de ani din viața Basarabiei, 1877-1917. Însemnări pe marginea amintirilor tatălui meu”, publicație pregătită pentru tipar de Gheorghe Bezviconi:

„Orașul Ismail

Orașul Ismail s-a întins pe malul înalt al Dunării, cu un orizont albastru nemărginit. Celălalt mal al Dunării e acoperit cu stufăriș și păduri, ce se ridică în depărtările Carpaților.

Apropiindu-ne cu vaporul de Ismail, cotim de câteva ori în fața orașului, urmând zigzagurile canalului, și, în sfârșit, admirăm privilegiata minunăție ce ni se deschide a cetății distruse. După ce o ocolim pe aceasta, facem o cotitură bruscă și acostăm la chei, în noul Ismail. Bisericile, cele două licee, vama și alte clădiri ne reamintesc un oraș european civilizată. Ismailul, împreună cu suburbiile, are 45.000 de locuitori. Orașul e străbătut de străzi late – pavate, și e împărțit în careuri regulate. Ne surprinde curățenia lui, liniștea patriarhală și frumusețea bulevardelor umbroase, care străbat orașul pe o distanță de trei kilometri. Ne întrebăm:

de ce Chișinăul și nu Ismailul a avut cinstea să devină capitala Basarabiei? La Ismail era sediul comandamentului brigăzii a V-a de grăniceri, iar de la 1911 acolo e reședința Vicarului eparhiei Chișinăului. Situat pe malul Dunării, oraș central al Basarabiei de Sud, Ismailul, în cazul dacă s-ar fi dezvoltat normal, ar fi putut să aibă un mare viitor. În urmă, schimbările dese ale hotarelor au redus cu mult importanța Ismailului ca port comercial, în comparație cu porturile românești Galați și Brăila. Rușii însă au uitat, pur și simplu, de acest oraș, rămas nu numai fără legătură de cale ferată, dar și fără un drum oarecare, acceptabil.

Cetatea Ismailului (mold. Smil) a fost vreme îndelungată un puternic punct de razem al turcilor în Balcanii de Nord. Această cetate a devenit vestită în 1790, după asaltul generalisimului Suvorov, și, în sfârșit, a capitulat definitiv în anul 1809, când generalul Tucikov a fost numit comandant al tuturor cetăților din Basarabia. Cu prilejul centenarului orașului Ismail, am scris despre această eminentă personalitate a Basarabiei, asupra căreia socot că e necesar să revin în amintirile mele.

În Basarabia, Serghei Aleksei Tucikov e aproape necunoscut. A fost unul din cei patru frați – generali, din care doi au căzut la Borodino (1812). Tucikov s-a născut în 1767. Luând parte la războiul contra Turciei, a fost numit comandant al cetăților din Basarabia, precum și al Galaților și al Brăilei. În 1810, la 300 stâneni mai jos de cetatea Ismailului, generalul a întemeiat un oraș, care până la jumătatea veacului trecut se numea *Tucikov*. Pe locul fostului oraș, prin străduința bătrânului călugăr Teofan, a fost înființată o mănăstire cu trei biserici, din care una fusese refăcută dintr-o geamie turcească. Dușmănia cu atotputernicul general Arakceev a stricat cariera lui Tucikov. În anul 1812, a fost îndepărtat din funcțiune și judecat pentru «jefuire de avere străină». Abia după războiul ruso-turc din anii 1828-1829, sub Nicolae I, a fost numit din nou prefect al orașului Ismail, adică administrator al regiunii dunărene, care nu depindea nici măcar de guvernatorul Basarabiei. Numai după retragerea lui la pensie, în 1836, Basarabia a fost reunită sub puterea guvernatorului Feodorov, care a reorganizat toată provincia. Întemeietorul orașului Ismail, ajuns senator, a murit la Moscova, în 1839. A fost un om luminat, care avea, afară de talentul de administrator, spirit de scriitor și poet.

Partea de Sud a Basarabiei îi datorează lui Tucikov înapoierea și colonizarea acolo a cazacilor transdunubieni, a cazacilor lui Nekrasov¹ și a sectarilor² așezați la gurile Dunării, în Dobrogea. Am fost de multe ori în mijlocul acestor ruși, mânați de dorul de libertate spre apele îndepărtate de la Sud. N-am să-i descriu, pentru că nuvelele lui Vladimir Korolenko, pline de căldură și duoșie, de un realism elegant și de o atât de fină înțelegere a oamenilor și a vieții, sunt încă vii în memoria tuturor.

Korolenko la Sud

Korolenko e foarte apropiat Basarabiei și, mai ales, României. Acest lucru nu-l ține minte multă lume. De aceea, eu, care am cunoscut personal pe ilustrul scriitor, vreau să reînvii câteva amintiri.

Mi se pare că Vladimir Korolenko a vizitat întâia oară Sudul Basarabiei și Dobrogea pe la sfârșitul secolului trecut. Pe vremea aceea nu-l cunoșteam încă, dar, mai târziu, cu prilejul întâlnirilor, la Tulcea, cu cumnatul său, doctorul Petre Alexandrov, am auzit multe despre marele scriitor. Korolenko însuși își descrie amintirile despre Sud în nuvelele: «Lângă liman», «Ai noștri la Dunăre» «Turcin și noi», «Nirvana»... Citindu-le și recitindu-le, după ce ai trăit toate acestea, nu le uiți niciodată.

Scriitorul nu-și numește cumnatul în nuvelele sale. Acesta și-a luat numele de Alexandrov după ce a venit în România. Adevăratul lui nume a fost Ivanițki. Era de fel din Pskov. Revoluționar, a trecut Dunărea, rătăcind printre pescari, a căror căpetenie a fost mai târziu. Alexandrov a devenit cel mai cunoscut medic în tot ținutul și era îndumnezit de populație. Trata oamenii gratuit și ajuta mereu pe toată lumea. Prin el a cunoscut Korolenko pe revoluționarii români, emigranți ruși și basarabeni: pe criticul Gherea-Dobrogeanu; pe Victor Crășescu (Crasiuc, 1917), cunoscut sub numele scriitorului Ștefan Basarabeanu; pe fiul său, tot scriitor, Sergiu Cujbă³, naționalist moldovean și cooperador; pe cunoscutul literat și socialist, Zamfir C. Ralli-Arbure

- 1 Ignatie Necrasov, hatman al cazacilor rebeli de la Don, împreună cu Bulavin, în 1708, după potolirea răscoalei s-a stabilit în regiunea Cubani, apoi a trecut Dunărea, așezându-se lângă limanul Razim.
- 2 Sectari Pelipioți, numiți aci Lipoveni
- 3 A murit în 1937, la Chișinău.

(1848-1933), pe Constantin Stere (1865-1936), pe scriitorul naționalist Gheorghe Vas. Madan și pe mulți alții.

În 1903, la două luni după pogromul evreiesc, Korolenko a vizitat Chișinăul și a scris faimoasa navelă: «Casa nr. 13», cam legendară, e drept, ca și schițele scriitorului evreu Bialik, după zvonurile care circulau în oraș pe vremea aceea. Mai târziu, l-am cunoscut personal pe Vladimir Korolenko, cu următorul prilej: fratele meu, Grigore Andrei Bezviconi, prieten intim al scriitorului, pentru lecturile populare făcute în târgul Sorocinți, din părțile Poltavei, a fost arestat pe neașteptate, la 18 decembrie 1905, pe cale administrativă. Poporul cerea eliberarea popularului său staroste, dar, văzând că cererea lui nu este satisfăcută, a «arestat» la rândul său, la 19 decembrie, pe pretor și pe ureadnic. Pe vremea aceea, la Poltava, își exercita dictatura un încăpățânat fără seamăn, consilierul de stat Filonov. Acesta a întreprins la Sorocinți faimoasa «expediție de pedepsire», care a vărsat mult sânge nevinovat.

La 12 ianuarie 1906, Korolenko a luat apărarea fratelui meu și a locuitorilor din Sorocinți, publicând în ziarul *Poltavșcina* o scrisoare deschisă către Filonov. Această scrisoare a fost reprodusă de ziarul local «Viața Basarabiei» (nr. 22) din 25 ianuarie 1906. Ea a avut, atunci, același efect ca și «J'accuse» a lui Zola. Întors la Poltava, Filonov a fost împușcat cu un foc de revolver, tras din față, în stradă, ziua-n amiaza mare. Fratelui meu și lui Korolenko li s-au adus multe învinuiri fictive, Grigore Bezviconi a fost exilat în Basarabia, de unde a evadat, în scurt timp, în locurile natale, unde, în vremea când intervineam pentru el la Petersburg, a trăit ascuns în podul casei sale. Ca să-l scape dintr-o afacere atât de periculoasă, în care era să-i fie incriminat primul rol, Korolenko a scris mai târziu o serie de articole sub titlul general: «Tragedia din Sorocinți», în care a căutat să îndepărteze de pe scenă pe fratele meu.

După revoluție, amândoi prietenii, care se întâlneau deseori la Sorocinți, s-au simțit foarte prost. Scriitorul, după cum se știe, a răcit lipind pe ziduri afișe scrise de mână, în care arată că nu recunoaște Sovietele și a murit, iar Grigore Bezviconi a fost împușcat de oamenii generalului Denikin, în a cărui armată luptau doi fi ai săi! Sorocinții n-au vrut să lase în târg detașamentele vagaboande ale lui Petliura, Mahno, Denikin și ale altora, care îi jefuiau zilnic, pentru care

fapt a trebuit să răspundă «prezidentul» fără voie al nefericitei «republici Sorocinți», starostele Bezviconi.”

Și, desigur, foarte importante sunt memoriile lui despre Chișinăul atins de văpaia revoluției:

„Ecurile revoluției la Chișinău

În oraș era o zăpăceală generală. Fețele oamenilor trădau spaimă și tristețe. Seara, locuitorii nu ieșeau din casă. Pe străzile slab iluminate nu circulau decât grupuri de «tovarăși». Ziua, aceiași tovarășii, bine dispuși, colindau orașul, intrau prin curțile oamenilor. Unii, în halate, abia ieșiți din spitale, tolăniți pe bănci, «se odihneau» prin grădini. Alții, cu servitoare și bucătărese, se plimbau, mâncând semințe. Semințele sunt simbolul revoluției la Chișinău; orașul era plin de ele.

Subofițerii și furierii, în automobile rechiziționate, claxonând și chiotind, colindau orașul, strigând: «sloboda!». Peste tot locul se vedeau funde roșii și portrete de-ale lui Kerenski. Cortegiul revoluționar se întindea pe sute de metri, purtând uriașe steaguri roșii cu inscripții. În oraș, jafurile s-au întetit; se trăgea cu armele, fără nici un rost. O viață omenească nu valora mai mult de un ban. Tovarășii, patrolând, opreau trecătorii și-i percheziționau. «Burjuii», pe care tovarășii îi recunoșteau după gulere scrobite și șube erau împușcați. Într-o seară, a fost împușcat A.N. Șimanovski, subdirectorul băncii orașului, numai din cauză că, auzind zgomot, a deschis ușa: «Burjuiiule, de ce îți scoți nasul afară?».

Cam în același mod a fost săvârșit și dublul omor de la vila inginerului Andrei Hodoroșea de lângă Chișinău. La 20 august 1917, pe la ora 3 d.a., niște soldați, care furau struguri, au ucis pe proprietarul vilei și pe publicistul moldovean S. Murafa...

În localul liceului «Principesa Dadiani» se întruneau «Frontotdel»-ul și «Sfatul deputaților soldați și muncitori». A fost întocmită lista burjuilor (se spunea că în fruntea ei era P.V. Sinadino) cu hotărârea de a fi organizată o noapte a sf. Eremeu (Bartolomeu – n.n.). În răstimp, servitoarele, îmbrăcate în rochiile furate de la stăpânele lor, ajutate de tovarășii, își închideau stăpâni și prădau casele. Toată lumea se gândea cu groază la a doua zi.

4 De la fr. „bourgeois”; porecla „boierilor”.

Populația a fost cuprinsă de panică. Aștepta o scăpare: intrarea trupelor române. La 6 ianuarie 1918, dis-de-dimineată, a sosit un detașament de români ardeleni în drum de la Kiev spre Iași. Tovarășii, mai numeroși, au înconjurat trenul, au dezarmat detașamentul sosit, i-au luat steagul și, urcându-l solemn într-un automobil, s-au dus la statul-major. Detașamentul dezarmat a fost dus la cazarmă.

Dar situația s-a schimbat și aici repede. Tovarășii au început să se frământă și au șters-o spre Tighina, cu trenul și pe șosea. Tot materialul rulant și chiar automobilele dărăpănate au fost rechiziționate. Trăgând fără nici un rost cu arma de-a lungul străzilor și asupra caselor, tovarășii dispăreau. La 13 ianuarie (stil vechi), orașul a fost ocupat definitiv de trupele române. Bucuria populației a fost foarte mare. Ostilitățile au trecut la Nistru, unde tovarășii erau conduși, după cum se spunea, de tâlharul Katovski, evadat de la ocnă, apoi devenit general în armata roșie! Românii au ajuns la Nistru, au aruncat în aer podul de la Tighina și cel de la Atachi, ocupând toate punctele de frontieră și izolând Basarabia de Rusia revoluționară. Totuși, luptele au mai durat vreme îndelungată. După un an, mai găsim o victimă în persoana generalului român Poetaș, care a pierit în jud. Soroca.

În Basarabia n-a fost revoluție, dar agitatorii revoluționari au rămas. Mulți din ei și-au schimbat culoarea politică. Pe cei mai mulți dintre acești revoluționari voința de fier a generalului Broșteanu (1932) i-a îndepărtat repede de la orizontul nostru. Dacă generalul Broșteanu ar fi fost menținut la postul său de comandă, ar fi curățit definitiv Basarabia de molima cu care proaspeții patrioți speriau guvernul, deși ei înșiși provocau multe manifestațiuni politice. Dar nu toți... au avut inteligența, dreptatea, tactul și noblețea generalului Broșteanu. Istoria va stabili cu timpul scăpările".

Chiar și după Unire, deși nu era auzit de autorități, Gavriil Bezikonnii a continuat să demonstreze importanța căilor fluviale ale Basarabiei prin articolele publicate în ziarul *Bessarabia*: „Căile acvatice” (nr. 6 din 23 martie 1919), „Calea acvatică dunăreană” (nr. 8 din 27 martie 1919), „Calea acvatică a Prutului” (nr. 26 din 4 mai 1919), „Circulația navală pe

Gavriil și Sofia Bezikonnii

Cuvurului și Ialpuș” (nr. 31 din 13 mai 1919), „Linia Nistrului și portul Burnas” (nr. 50 din 6 iunie 1919), „Porturile Jebreni și Burnas” (nr. 71 din 2 iulie 1919), „Căile feroviare ale Basarabiei” (nr. 82 din 17 iulie 1919), „Producția de conserve” (nr. 122 din 23 mai 1920) ș.a.

El a fost unul dintre adepții și organizatorii cooperăției în Basarabia, fapt recunoscut public de Vasile Ghenzul, cel mai important partizan și lider al cooperăției din Basarabia:

„Figuri cooperatiste: G.A. Bezikonii

Cooperăția a avut darul de a aduna în jurul său – cel puțin în unele epoci ale dezvoltării sale – mai multe personalități ale vieții obștești, atrase de scopurile înalte ce le urmărea, de pulsul viu cu care se desfășura aceasta, de un vânt ce în anumite epoci era atât de caracteristic mediului cooperatist.

Așa se explică faptul că la adunările cooperatiste, la congresele cooperatizatorilor puteai întâlni figuri din toate straturile societății, figuri ce veneau cu experiența lor din domeniile în care activau, cu modul

lor de a privi lucrurile, înviiorând discuțiile, aducând idei noi, propunând lucruri practice utile.

În numărul acestor figuri îmi reamintesc de Gavriil A. Bezviconi pe care l-am cunoscut la un congres cooperatist în anul 1918, într-o epocă de activitate intensă a cooperăției.

Figura sa pe tribună, înaltă, cu un cap expresiv, vocea-i tare și vorba-i răspicată – ne-au impresionat. Ne-au impresionat și sentimentele cu care vorbea despre activitatea cooperatistă, de rolul ce trebuie să-l joace aceasta în viața nouă ce se contura pe orizont, propunerile practice pe care le făcea.

În colțul țării unde activam, cooperatorii de la pozițiile de comandă aveau o tradiție: a atrage în conducere elemente noi și valoroase care apăreau pe câmpul cooperatist, a încerca să facă o selecțiune de persoane, a lărgi cercul elementelor bune din care se putea completa conducerea. Și atunci G.A. Bezviconi, imediat, a fost trecut în sufelele multora, ca un element de valoare, care trebuie câștigat și pus la muncă.

Cu bună seamă, peste un scurt timp, la o altă ședință, adunarea generală a Federației Regionale de Consum l-a ales pe G.A. Bezviconi în Consiliul de administrație al acesteia, încât el a început activitatea în cadrul larg al Federației Regionale, într-o epocă de greutatea mari în domeniul aprovizionării.

Activitatea aceasta din capitala provinciei n-a durat însă mult. Modul său de a vedea lucrurile, de a folosi anumite metode de lucru n-a fost împărtășit de colegii săi, între care erau și vreo câțiva cooperatori vechi, erau însă și elemente noi, aduse la suprafața vieții de valurile furtunoase ale traiului zbuciumat de atunci.

Și G.A. Bezviconi a plecat din Federală, s-a retras și din viața publică a capitalei provinciei, continuând însă activitatea în mediul social și cooperatist, unde a lucrat și mai înainte și unde era totdeauna înțeles și apreciat.

Vasile Ghenzul, 1940".

Gavriil Bezvikkonnii a făcut și pictură, lucrarea lui „Autoportret” a fost inclusă în rândul realizărilor artistice din epocă și păstrată la Iași, în colecția Gheorghe și Tatiana Bezviconi.

Mai mulți răuvoitori afirmau că toate scrierile lui Gheorghe Bezviconi erau opera tată-

Sofia Bezvikkonnii în tinerețe

lui său, dar publicațiile ulterioare au prefăcut aceste afirmații în absurdități...

Mama, Sofia Bezvikkonnii

Rar mamă care să-și iubească copilul într-o asemenea măsură, încât să vândă casa și să-i dea banii fiului ca să scoată o revistă visată de el.

Rar copil care până în ultima clipă a vieții să poarte în suflet doar icoana mamei sale și, atunci când ea a murit, fiecare nou număr al revistei „Din trecutul nostru” să apară cu fotografia ei și cu dedicația pentru mamă.

Sofia BEZVIKONNII (1876, Jitomir – 2.IV.1934, Chișinău) a fost mama istoricului Gheorghe Bezviconi.

S-a născut în familia consilierului de stat Leon L. Pigulevski. În 1892, după absolvirea liceului, părăsește casa părintească și, inspirată de tinerii din generația sa, își câștigă singură